

Universiteit Utrecht

Perspectief in de journalistieke berichtgeving

Een onderzoek naar het effect van perspectief op tekstwaardering en identificatie

Bachelor eindwerkstuk Communicatiekunde
Communicatie en Informatiewetenschappen
Universiteit Utrecht
Lisa Mertens 3501094
Eerste begeleider: dr. J.N. den Ouden
Tweede begeleider: dr. W.M. Mak
5 november 2013

Samenvatting

De journalistiek is de afgelopen decennia aan veel veranderingen onderhevig geweest. De geschreven pers heeft in de negentiende en twintigste eeuw verschillende technieken overgenomen uit de literatuur. Het taalgebruik in kranten heeft hierdoor een andere vorm aangenomen. Een van de belangrijkste inhoudelijke vernieuwingen is de wisseling van perspectief in krantenberichten geweest. Het nieuws werd steeds meer vanuit het perspectief van de burger of het publiek geschreven en bericht aan de hand van een willekeurige betrokkene. Volgens de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkelingen (2003) is het nieuws hierdoor persoonlijker en beter invoelbaar geworden. Uit onderzoek van Costera Meijer (2007) is gebleken dat juist de nieuwe generatie emoties willen voelen in het nieuws.

Een journalist kan het nieuws 'dichterbij' brengen door de vertelafstand tussen de journalist en de nieuwsgebeurtenis kleiner te maken. De vertelafstand is het grootst wanneer de journalist zijn woorden niet mengt met die van een ander en volledig vanuit zijn eigen perspectief schrijft. Dit is het geval bij vertellerstekst. Het effect van tekstinterferentie is het kleiner worden van de vertelafstand. De verteller geeft de gedachten en emoties van een persoon weer, zonder diegene direct aan het woord te laten. De vertelafstand tussen journalist en het nieuws is het kleinst in het geval van personagetekst. Bij personagetekst worden de letterlijke woorden van iemand herhaald. De vertelafstand kan van grote invloed zijn op de mate waarin de lezer zich in een verhaal kan inleven.

In twee nieuwsberichten is systematisch het perspectief gevarieerd van waaruit het nieuws geschreven is. De effecten hiervan zijn onderzocht op de afhankelijke variabelen tekstwaardering en identificatie. De hoofdvraag die in dit onderzoek centraal staat luidt: *Welke invloed heeft het gekozen perspectief van een journalist in krantenartikelen op tekstwaardering en de mogelijkheid tot identificatie bij oudere en jongere lezers?*

Zowel de jongere als de oudere lezers vonden de personagetekst het aantrekkelijkst. De vertellerstekst is door beide groepen het minst aantrekkelijk bevonden en beide groepen waren van mening dat personagetekst de kleinste afstand tussen schrijver en lezer had. Ook zijn er verschillen gevonden tussen jongere en oudere lezers. Beide groepen vonden dat de personagetekst de grootste informatiewaarde heeft. De oudere lezers vonden de informatiewaarde het laagst bij de vertellerstekst, terwijl de jongere lezers de informatiewaarde het laagst vonden bij de tekst met tekstinterferentie. Uit de aandacht van de lezer voor de tekst bleek een verrassend resultaat bij de jongere lezers. Jongere lezers gaven aan hun aandacht juist het best vast te houden bij vertellerstekst en het minst goed bij tekstinterferentie. De oudere lezers zeiden hun aandacht het best vast te houden bij personagetekst en het minst goed bij de vertellerstekst. De personagetekst kreeg zowel van de oudere als jongere lezers het hoogste cijfer.

Inhoud

Samenvatting	2
1. Inleiding	4
2. Theoretisch kader	5
2.1 Historisch kader	5
2.2 Perspectief	6
2.3 Bestaand onderzoek	7
2.4 Identificatie	8
2.5 Huidig onderzoek	8
3. Methode	9
3.1 Materiaal	9
3.1.1 Teksten	9
3.1.2 Vragenlijst	10
3.2 Proefpersonen	12
3.3 Afname	12
3.4 Verwerking gegevens	13
4. Resultaten	14
4.1 Resultaten tekstwaardering	14
4.2 Resultaten identificatie	15
4.3 Resultaten rapportcijfer	15
5. Conclusie	17
6. Discussie	19
7. Literatuur	20
Bijlage 1	
Bijlage 2	
Bijlage 3	

1. Inleiding

“Een goede krant is subjectief”, schrijft oud-hoofdredacteur van NRCnext Rob Wijnberg. In eerste instantie klinkt dit vreemd omdat van een journalist wordt verwacht dat hij zo objectief mogelijk de nieuwsfeiten presenteert. Maar in de afgelopen vijftig jaar is de wijze waarop journalisten hun nieuwsberichten inkleuren drastisch veranderd. Over het algemeen kan gezegd worden dat de krant op alle fronten informeler is geworden. De krant als ‘meneer’ is veranderd in de krant als een ‘toffe jongen’. De krant wil gelijk gesteld zijn aan zijn lezers naar wie hij elke dag weer zo dicht mogelijk toe kruipt. De krant kletst tegen je aan in de hoop dat de lezer zichzelf ‘herkent’. Het nieuws wordt daarom steeds meer vanuit het perspectief van de burger of het publiek geschreven. Daarbij wordt er steeds meer bericht aan de hand van een willekeurige betrokkene.

De journalist is tijdens het schrijven zowel getuige als verteller. Het resultaat is een vermenging van de stemmen van de journalist en de bronnen. Een journalist kan het nieuws ‘dichterbij’ brengen door de vertelafstand tussen de journalist en de nieuwsgebeurtenis kleiner te maken. De vertelafstand is het grootst wanneer de journalist zijn woorden niet mengt met die van een ander en volledig vanuit zijn eigen perspectief schrijft. Dit is het geval bij vertellerstekst. De journalistiek kan daarnaast gebruik maken van het perspectief tekstinterferentie. De journalist geeft dan de gedachten en emoties van een persoon weer zonder deze persoon direct aan het woord te laten. Het effect van tekstinterferentie is het kleiner worden van de vertelafstand. De vertelafstand tussen journalist en het nieuws is het kleinst in het geval van personagetekst. Bij personagetekst worden de letterlijke woorden van iemand herhaald in de tekst. De vertelafstand kan van grote invloed zijn op de mate waarin de lezer zich in een verhaal kan inleven.

Uit onderzoek van Costera Meijer blijkt dat juist de nieuwe generaties graag emoties willen voelen in het nieuws. Deze generatie vraagt om een verlevendiging en personalisering van het nieuws (Costera Meijer, 2007, p. 140). Uit onderzoeken van onder andere Sanders en Redeker (1993) en Sanders (1994) is gebleken dat wanneer uitingen worden weergegeven als een direct citaat, er betrouwbaarheid en betrokkenheid wordt gecreëerd. Hoewel verscheidene onderzoekers zich met dit thema bezig hebben gehouden, is er in Nederlandse nieuwsteksten nog relatief weinig onderzoek gedaan naar de manier waarop nieuwslezers deze perspectieven waarderen en hoezeer zij zich kunnen identificeren met een nieuwstekst. Dit maakt het onderwerp wetenschappelijk zeer relevant.

In het volgende hoofdstuk wordt de aanleiding van dit onderzoek besproken. Vervolgens zal in hoofdstuk 3 de methode van het onderzoek aan bod komen. Hierna volgen de resultaten in hoofdstuk 4. Vervolgens bevat hoofdstuk 5 een conclusie waarin er antwoord zal worden gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek. Tot slot volgt er nog een korte discussie in hoofdstuk 6 waarin een terugblik wordt gedaan op het onderzoek en waarin advies wordt gegeven voor eventueel vervolgonderzoek.

2. Theoretisch kader

2.1 Historisch kader

De journalistiek is in de afgelopen decennia aan veel veranderingen onderhevig geweest. De geschreven pers heeft in de negentiende en twintigste eeuw verschillende technieken overgenomen uit de literatuur. Het taalgebruik in kranten heeft hierdoor een andere vorm aangenomen. Dit hoofdstuk gaat dieper in op deze veranderingen. Verschillende perspectieven worden toegelicht en vergelijkbaar onderzoek wordt besproken. Het geschetste historische kader zal uiteindelijk uitmonden dit onderzoek.

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog waren de media in hoge mate verbonden met politieke en religieuze stromingen. Mensen van een bepaalde zuil lazen alleen de kranten die bij de eigen zuil hoorden, en keken alleen naar de eigen omroep. Kranten brachten het gedachtegoed van de zuil naar buiten en waren er om consensus te creëren. Onafhankelijke journalistiek was in die tijd niet mogelijk omdat de politiek bepaalde wat er in het nieuws kwam. De journalist mocht ook niet bepalen op welke manier hij over een onderwerp berichtte (Ruiter & Smulders, 1996). Tussen 1960 en 1975 kwam hier verandering in. De dagbladsector ondervond een schaalvergroting, waardoor de landelijke en regionale dagbladen die dit overleefden een meer toegankelijke en open krant konden bieden dan voorheen. Deze verandering werd versterkt door de ontzuiling die vanaf de jaren zestig in Nederland merkbaar was. De dagbladen waren nu niet meer zo sterk afhankelijk van een bepaalde zuil en burgers kregen de mogelijkheid om niet enkel en alleen gebruik te maken van de media die vielen binnen de eigen zuil (Raad voor Maatschappelijke Ontwikkelingen [RMO], 2003, p.78).

Doordat verzuilde organisaties hun macht verloren waren mensen vrijer om te kiezen uit het brede culturele aanbod. In de jaren zeventig was er een opkomst van literaire popart die oversloeg op de journalistiek. De literatuur werd door de invloed van journalistiek meer beschrijvend en alledaags en de journalistiek werd door de invloed van literatuur informeler, literairder en subjectiever. Een opvallend kenmerk uit deze tijd was de makkelijke leesbaarheid van teksten. Ook ontstond in deze tijd de column, wat een duidelijk voorbeeld van literaire popart is. Hierin werden de alledaagse zaken op een literaire manier beschreven (Ruiter & Smulders, 1996). Rond de jaren zestig waren informatie en nieuws echter wel nog exclusief terrein van journalisten en commentatoren die een scherpe scheiding aanbrachten tussen feitelijk nieuws en beschouwingen en opinies (Raad voor Maatschappelijke Ontwikkelingen [RMO], 2003, p.83).

Schrijvers begonnen door de opkomst van literaire popart te experimenteren met vorm en inhoud. Ze schreven in een literaire en sterk subjectieve stijl en probeerden daarmee de feitelijke wereld te beschrijven. De scheidslijn tussen feit en fictie werd hierdoor vager. Deze soort journalistiek kwam dicht in de buurt van het *New Journalism*, dat in dezelfde jaren in Amerika tot bloei kwam. Veel schrijvers en journalisten hadden interesse in dit genre omdat het uitnodigde tot participerende of langdurig-observerende journalistiek. Soms waren journalisten maanden bezig onder te duiken in de wereld die ze wilden beschrijven (RMO, 2003, p.84).

Een van de belangrijkste inhoudelijke vernieuwingen is de wisseling van perspectief in krantenberichten. Het nieuws werd steeds meer vanuit het perspectief van de burger of het publiek geschreven en niet meer exclusief aan de hand van de agenda en de interpretatie van autoriteiten. Er werd nu eerder bericht aan de hand van een willekeurige betrokkene. Hierdoor werd het nieuws persoonlijker, beter invoelbaar en 'dichterbij' gebracht (RMO, 2003, p.85).

2.2 Perspectief

Er zijn verschillende onderzoeken gedaan naar de manier waarop de schrijver zijn publiek ‘dichtbij’ kan brengen. De vertelafstand, ook wel de *Erzähldistanz* genoemd, wordt gevormd door twee werelden welke in ieder verhaal en ieder artikel aanwezig zijn: de wereld van de journalist en die van de bronnen waarover de journalist vertelt. Een journalist kan de vertellersafstand bewust of onbewust voelbaar maken, door bijvoorbeeld te vertellen wat er verderop in het verhaal zal gebeuren. In zo’n geval is de *Erzähldistanz* groot omdat de journalist zichzelf duidelijk aanwezig stelt en daarmee een grote afstand creëert tot de lezer en de bron waarover verteld wordt. Maar een journalist kan de *Erzähldistanz* ook zo veel mogelijk verkleinen, bijvoorbeeld door veel gebruik te maken van directe citaten. Hierdoor staat de journalist zelf zoveel mogelijk op de achtergrond en is de bron voor de lezer erg ‘dichtbij’ (Smulders e.a., 2006).

Aan de hand van een perspectiefanalyse kan aangetoond worden of het perspectief van de journalist of de bron naar voren komt (Lok, 2009, p.8). Lok heeft een perspectiefanalyse gedaan op basis van de *mental space theory*. Bij de *mental space theory* wordt de tekst beschouwd als bestaande uit twee *mental spaces*. De *mental space* van de journalist wordt benoemd als *basemental space*, ofwel vertellersperspectief (Fauconnier in Lok, 2009, p. 12). De *mental space* waarin het perspectief van de bron wordt gevolgd, wordt aangeduid met de term *embedded mental spaces*, ofwel personageperspectief (Lok, 2009, p.12). Met behulp van subjectieve indicatoren kan bepaald worden welk perspectief er in een tekstdeel gehanteerd wordt. Bij de *base mental space* is er sprake van een objectieve beschrijving van een nieuwsbericht. Bij de *embedded mental space* is er daarentegen sprake van een subjectieve beschrijving vanuit het oogpunt van de bron (Lok, 2009).

Lok kwam ook tot een derde perspectief. Het gaat hier om de mengvorm tussen het vertellersperspectief en personageperspectief. Het gaat hierbij om een direct citaat van de bron maar waar de aanhalingstekens ontbreken. Deze mengvorm bevindt zich tekstueel binnen het perspectief van de bron, maar de tekst wordt door de auteur niet expliciet ingekaderd als een bron. De journalist neemt namelijk geen afstand en de eerste indruk is dat de informatie vertellerstekst zou zijn (Lok, 2009, 40) Wanneer kenmerken uit de personagetekst voorkomen binnen de vertellerstekst is er sprake van tekstinterferentie.

De vertelafstand is het grootst wanneer de journalist zijn woorden niet mengt met die van een ander en volledig vanuit zijn eigen perspectief schrijft. Dit is het geval bij vertellerstekst. Een voorbeeld:

(1) *Eline zei dat ze het naar haar zin had.*

Deze zin is duidelijk vanuit de journalist geschreven. Het is een mededeling van buiten de wereld van Eline over Eline. In de vertellerstekst wordt een situatie uit het verleden beschreven en daarom staat de vertellerstekst in de onvoltooid verleden tijd. In de vertellerstekst komen geen emotieve woorden, conatieve woorden, modale werkwoorden en modale bijwoorden voor. Deze woorden zijn namelijk kenmerkend voor personen. In de vertellerstekst is de woordkeus neutraal en er komen geen particuliere woorden in voor. Wanneer er wel particuliere woorden voorkomen in de vertellerstekst kunnen deze worden toegeschreven aan de verteller. Daarbij is er in de vertellerstekst geen verstoring van de syntaxis, wat betekent dat zinnen doorgaans op een correcte syntactische manier zijn opgebouwd (Smulders, 2006, p.20).

De vertelafstand tussen journalist en het nieuws is het kleinst in het geval van personagetekst. Bij personagetekst worden de letterlijke woorden van iemand herhaald in de tekst. De bron wordt op deze manier volledig verantwoordelijk gesteld voor de informatie van de uiting (Sanders in Piers, 2009, p. 33). Een voorbeeld:

(2) *Eline dacht: ‘Dit is nu echt te gek.’*

Deze zin is een combinatie van een fragment van de vertellerstekst (Eline dacht) met een fragment uit de personagetekst ('Dit is nu echt te gek'). In de personagetekst wordt een wereld beschreven waar een persoon zelf deel van uitmaakt. Personagetekst is daarom in de eerste of tweede persoon geschreven. Personagetekst is in de onvoltooid tegenwoordige tijd geschreven, omdat de beschreven situatie zich voordoet op het moment dat erover wordt geschreven. Deiktische woorden (*deze, dit, hier, daar*) verwijzen naar een wereld waar een persoon op dat moment deel van uitmaakt. Emotieve woorden, conatieve woorden, modale werkwoorden en modale bijwoorden zijn kenmerkend voor uitingen van personen. De zinnen in personagetekst zijn niet altijd syntactisch correct opgebouwd, doordat het letterlijke uitspraken van personen zijn (Smulders, 2006, p.20).

Het effect van tekstinterferentie is dat het lijkt alsof er toegang is tot de verhaalwerkelijkheid, in plaats van via bemiddeling van een verteller die zich in een andere werkelijkheid bevindt. Hierdoor wordt de vertelafstand kleiner. Een voorbeeld:

(3) Eline ging zitten. Dit was nu echt te gek.

'Eline ging zitten' is hier vertellerstekst. 'Dit was nu echt te gek' is hier een vorm van tekstinterferentie tussen vertellerstekst en personagetekst. Deze zin heeft hoofdkenmerken van vertellerstekst (3^e persoon en o.v.t.), maar bevat ook alle bovengenoemde personagetekstkenmerken. Het effect van deze zin is dat de lezer zijn oriëntatiepunten kwijtraakt in de twee werelden waar hij mee te maken heeft. Namelijk de wereld van de verteller en Eline die zelf informatie geeft over de wereld waartoe zij behoort. Deze zin is om die reden een mengtekst (Smulders, 2006, p.21).

2.3 Bestaand onderzoek

Vox pop's, nano-narratieven en de directe rede zijn tekstuele kenmerken die gebruikt kunnen worden om een tekst persoonlijker te maken. Door vox pop's worden nieuwsgebeurtenissen geëvalueerd door een specifiek of willekeurig persoon, die al dan niet betrokken is bij de nieuwsaangelegenheid. Nano - narratieven geven de ervaringen van betrokkenen bij een nieuwsgebeurtenis weer. Het gaat hier om een scène binnen een journalistiek artikel waarin een specifiek verhaal over een specifiek persoon wordt verteld. De directe rede bevat directe citaten die rechtstreeks afkomstig zijn van een bron (Banaszynski, 2007; in: Piers, 2009). Uit onderzoek van Piers (2009) is gebleken dat er een duidelijk verschil zichtbaar is in het gebruik van vox pop's, nano-naaratieven en de directe rede in artikelen uit de jaren '50 en artikelen uit 2002. In de artikelen uit 2002 kwamen meer vox pop's, meer nano - narratieve en meer directe citaten voor.

Uit onderzoeken van onder andere Sanders en Redeker (1993) en Sanders (1994) blijkt dat wanneer uitingen worden weergegeven als een direct citaat er betrouwbaarheid en betrokkenheid wordt gecreëerd. Betrouwbaarheid omdat de verantwoordelijkheid op deze manier volledig bij de bron van de uiting ligt en betrokkenheid omdat de journalist impliceert daadwerkelijk met de betreffende persoon gesproken te hebben. Daarnaast zorgt de directe rede volgens Sanders (1994) voor dramatisering en dus verlevendiging van het artikel. Ook zouden ze een bericht aantrekkelijker maken omdat ze een onderbreking zijn (Kussendrager & van der Lugt, 2002, p .66).

Er is door Costera Meijer onderzoek gedaan naar de nieuwsbehoefte onder jongeren. De nieuwe generaties zouden graag emoties willen voelen in het nieuws en inlevingsvermogen wordt belangrijk gevonden. Deze generatie vraagt dus om een verlevendiging en personaliseren van het nieuws. Volgens Costera Meijer verplaatsen jongeren zich graag in de leefwereld van andere mensen en komt informatie pas goed door bij

jongeren als het in een jasje zit van een persoonlijke ervaring (Costera Meijer, 2007, p. 140). Ook blijken jongeren echtheid een belangrijk criterium te vinden. Uit haar onderzoek blijkt dat jongeren graag de wereld waarin zij leven willen begrijpen en daarvoor gebruiken zij verhalen die ervaringen, overwegingen en emoties van andere mensen weergeven.

2.4 Identificatie

De vertelafstand kan van grote invloed zijn op de mate waarin de lezer zich in een verhaal kan inleven. Veel wetenschappers zijn ervan overtuigd dat inlevingsvermogen een belangrijke factor is in het narratieve overtuigingsproces (Slater & Rouner, 2002, Dunlop et al. 2009). Veel mensen kennen het gevoel van zich verliezen in een boek. Volgens Green en Brock worden lezers door een verhaal meegevoerd in de verhaalwereld en krijgen zij het gevoel de werkelijke wereld te verlaten. De mate van aandacht, verbeelding en inlevingsvermogen spelen hier een grote rol in. Aandacht voor de tekst betekent dat de lezer zich sterk concentreert op het lezen van het verhaal en zich daarbij afsluit voor de wereld om zich heen. De dimensie verbeelding staat voor de mate waarin de lezer zich de verhaalwereld, karakters en gebeurtenissen daarbinnen levendig voor kan stellen. Daarbij kan de lezer zich inleven in de hoofdpersoon en de gebeurtenissen in het verhaal ervaren alsof hij ze zelf beleeft (Green & Brock, 2000). Identificatie levert een belangrijke bijdrage aan het plezier dat het publiek ervaart als ze een tekst lezen (Green & Livingston, 2004, in Cohen et al. 2008, p.4).

2.5 Huidig onderzoek

Hoewel verscheidene onderzoekers zich met dit thema hebben beziggehouden is er in Nederlandse krantenberichten nog relatief weinig onderzoek gedaan naar de manier waarop nieuwslezers de drie bovengenoemde vertelperspectieven waarderen. Uit bovengenoemde onderzoeken is gebleken dat citaten betrouwbaarheid en betrokkenheid creëren en dat ze een bericht aantrekkelijker maken. Over de waardering van lezers op vertellerstekst en tekstinterferentie is nog niets bekend.

Daarbij komt dat veel wetenschappers ervan overtuigd zijn dat inlevingsvermogen een belangrijke factor is in het narratieve overtuigingsproces. Deze mogelijkheid tot identificatie zou een grote bijdrage leveren aan het plezier dat het publiek ervaart als ze een tekst lezen. Er is tot dusver nog niets duidelijk over de invloed van deze drie perspectieven op de mogelijkheid tot identificatie.

Uit het onderzoek van Costera Meijer is gebleken dat jongere lezers het belangrijk vinden dat er sprake is van inlevingsvermogen in het nieuws. Wat perspectief doet met waardering en mogelijkheid tot identificatie bij oudere lezers is onduidelijk. Om bovenstaande redenen is daarom de volgende hoofdvraag van belang: *Welke invloed heeft het gekozen perspectief van een journalist in krantenartikelen op tekstwaardering en de mogelijkheid tot identificatie bij oudere en jongere lezers?* Hierin staan de perspectieven vertellerstekst, personagetekst en tekstinterferentie centraal.

3. Methode

In dit hoofdstuk wordt de methode van het onderzoek uiteengezet. Als eerste wordt het materiaal toegelicht, daarna worden de proefpersonen besproken en vervolgens komt de afname aan bod. Tenslotte wordt de verwerking van de gegevens besproken.

3.1 Design

Perspectief en leeftijd behoorden in dit onderzoek tot de onafhankelijke variabelen. Tekstwaarding en identificatie waren de afhankelijke variabelen. Er is gebruik gemaakt van een 3 × 2 design. Vertellerstekst, personagetekst en tekstinterferentie zijn de drie gebruikte perspectieven. Als moderator is er gekeken naar leeftijd, welke is gesplitst in twee leeftijdscategorieën van 18-35 en 36-65 jaar.

3.1 Materiaal

3.1.1 Teksten

Voor dit onderzoek zijn twee teksten opgesteld die betrekking hadden op binnenlands nieuws. De tekst over een brand in het kantoorgebouw in Rhenen is afkomstig uit de Gelderlander. De tekst over de blog van motoragent Piet Kats die een ongeluk omschrijft, is afkomstig uit de Volkskrant. Beide teksten zijn gemanipuleerd aan de hand van de drie perspectieven: vertellerstekst, tekstinterferentie en personagetekst. Aan de hand van de theorie staan hieronder enkele voorbeelden van de drie uitgevoerde manipulaties, welke afkomstig zijn uit de tekst over de brand. In fragment (1) is er sprake van vertellerstekst, in fragment (2) is er sprake van tekstinterferentie en in fragment (3) is er sprake van personagetekst.

- (1) Toen werd hij gebeld dat er brand was in het kantoor en de berging van de zaak. Hij is er onmiddellijk heengegaan,
- (2) De telefoon: brand! In het kantoor en de berging van de zaak! Vliegensvlug naar het oosten des lands. Te laat.
- (3) “Ik werd gebeld dat er een brand was in het kantoor en de berging van de zaak. Ik ben er vliegensvlug heen gegaan,” zegt hij, “maar ik was te laat.”

In fragment (4) is er sprake van vertellerstekst, in fragment (5) is er sprake van tekstinterferentie en in fragment (6) is er sprake van personagetekst. Deze manipulaties zijn afkomstig uit de tekst over het ongeluk.

- (4) Motoragent Piet Kats (44) vindt dat de hufferigheid in het verkeer moet ophouden.
- (5) Hier moet het ophouden. Kan het niet eens een keer afgelopen zijn met die hufferigheid in het verkeer?
- (6) “De hufferigheid in het verkeer moet ophouden,” vindt motoragent Piet Kats (44).

Omdat de teksten uit kranten komen die daadwerkelijk bestaan was er sprake van natuurlijke teksten. Beide teksten beschrijven een gebeurtenis, en in beide teksten is een protagonist betrokken. In *bijlage 1* zijn de gemanipuleerde versies over de brand in het kantoorgebouw te vinden, en in *bijlage 2* staan de gemanipuleerde

versies van de tekst over het ongeluk. De onderstreepte tekstdelen in de krantenartikelen laten de manipulaties zien.

Omdat de proefpersonen twee verschillende teksten na elkaar lezen, is er gekeken of er een verschil zou zijn op tekstvolgorde. Dit is gedaan om eventuele volgorde-effecten te voorkomen. De proefpersonen lezen twee teksten waarin dezelfde manipulatie had plaatsgevonden. Een onderzoekspakket bestond bijvoorbeeld uit de volgorde brand-ongeluk, waarbij in beide teksten vertellerstekst was aangebracht.

3.1.2 Vragenlijst

Na het lezen van de tekst kregen de proefpersonen een vragenlijst voorgelegd. De vragen die gesteld werden gingen over tekstwaardering en identificatie. De invulling daarvan zal per categorie behandeld worden. De vragen werden bevraagd volgens een 7-punts Likertschaal helemaal mee oneens/helemaal mee eens. De helft van vragen werd negatief gesteld en de andere helft van de stellingen stond in een positieve vorm. Nadat de proefpersonen klaar waren met de vragen over tekstwaardering en identificatie werd hen gevraagd de teksten een cijfer toe te kennen. Aan het eind van de vragenlijst werd de proefpersoon nog gevraagd om persoonlijke gegevens. Deze vragenlijst is te vinden in *bijlage 3*.

Tekstwaardering is bepaald door een waardering te geven op de aspecten: aantrekkelijkheid, informatiewaarde, afstand tussen schrijver en lezer en betrouwbaarheid. De volgende vragen werden de proefpersonen gesteld:

Aantrekkelijkheid:

- Het krantenartikel is levendig - het krantenartikel is saai
- Het krantenartikel is afwisselend- het krantenartikel is langdradig.

Informatiewaarde:

- Het krantenartikel geeft mij voldoende informatie - het krantenartikel is relevant
- Het krantenartikel bevat overbodige informatie- het krantenartikel is nieuwswaardig.

Afstand tussen schrijver en lezer:

- Het krantenartikel is geschreven in een persoonlijke stijl- het krantenartikel komt zakelijk over
- Het krantenartikel komt afstandelijk over- het krantenartikel is toegankelijk.

Betrouwbaarheid:

- Het krantenartikel geeft de werkelijkheid gekleurd weer- het krantenartikel is objectief
- Het krantenartikel is ongeloofwaardig- het krantenartikel is aannemelijk.

De betrouwbaarheid van deze variabele was goed voor aantrekkelijkheid ($\alpha=0.76$), informatiewaarde ($\alpha = 0.81$) en afstand tussen schrijver en tekst ($\alpha = 0.70$). Voor betrouwbaarheid waren de items niet betrouwbaar ($\alpha = 0.28$). Om die reden is er een factoranalyse uitgevoerd, deze is te vinden in *tabel 1*.

Tabel 1

Factoranalyse Betrouwbaarheid

Items	Component 1	Component 2
-Het krantenartikel geeft de werkelijkheid gekleurd weer	0.81	
-Het krantenartikel is objectief	0.81	
-Het krantenartikel is ongeloofwaardig		0.89
-Het krantenartikel is aannemelijk		0.59

Middels een factoranalyse is gebleken dat *ongeloofwaardig* en *aannemelijk* samen redelijk betrouwbaar waren als cluster. Daarom is besloten om deze items samen te nemen onder het cluster 'geloofwaardigheid' ($\alpha = 0.59$). De betrouwbaarheid voor 'werkelijkheid gekleurd' en 'objectief' zijn apart meegenomen in de analyse, wegens de onderlinge lage betrouwbaarheid.

Om de mate van identificatie in de verhaalwereld te meten zijn items uit de *Transportation Sale* van Green en Brock (2000) gebruikt:

Voorstelling van de tekst:

- Tijdens het lezen stelde ik mij het verhaal voor in mijn hoofd- Ik kan me weinig voorstellen bij het krantenartikel.
- Tijdens het lezen was het alsof ik bij de gebeurtenissen aanwezig was- Tijdens het lezen voelde ik me buiten de gebeurtenis staan.

Aandacht van de lezer voor de tekst is:

- Het krantenartikel had mijn volledige aandacht- Tijdens het lezen was ik volledig geconcentreerd op het krantenartikel
- Tijdens het lezen was ik mij bewust van de omgeving om mij heen- Ik kon mijn aandacht niet bij het krantenartikel houden.

Inlevingsvermogen:

- Het krantenartikel heeft mij geraakt- Het krantenartikel heeft geen gevoelens bij mij losgemaakt
- Tijdens het lezen voelde het alsof de gebeurtenissen uit het krantenartikel mijzelf waren overkomen- Ik kon me niet inleven in de gebeurtenissen uit het krantenartikel.

Identificatie leverde betrouwbare schalen op. Bij voorstelling van de tekst was de betrouwbaarheid ($\alpha = 0.73$), bij aandacht van de lezer voor de tekst ($\alpha = 0.75$) en voor inlevingsvermogen ($\alpha = 0.72$).

Aan het eind van de vragenlijst werd de respondenten gevraagd naar de volgende persoonlijke kenmerken: leeftijd, geslacht, wel/geen student, opleiding (basisonderwijs, middelbaar onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs, hoger beroepsonderwijs, universitair onderwijs) en de frequentie van het lezen van de krant (nooit, zelden, regelmatig, dagelijks). Ook werden er zeven vragen gesteld die gingen over de waardering van proefpersonen ten aanzien van krantenartikelen. Op zevenpunts schalen gaven de proefpersonen een reactie op de stellingen: Ik vind het belangrijk dat nieuws in een krantenartikel: aantrekkelijk is/ betrouwbaar is/ nieuwe informatie geeft/ op een persoonlijke manier gebracht wordt/ kan voorstellen/ mijn aandacht vasthoudt/ ik vind het belangrijk dat ik me betrokken voel bij het nieuws in een krantenartikel.

3.2 Proefpersonen

In totaal deden er 216 proefpersonen mee aan dit onderzoek. In totaal vielen 108 proefpersonen in de leeftijdscategorie van 18-35, met een gemiddelde van 23,2 jaar. De andere 108 proefpersonen vielen in de leeftijdscategorie 36-65, met een gemiddelde van 50,7 jaar. Er deden in totaal 145 vrouwen en 71 mannen mee. Deze zijn gelijk verdeeld over de drie verschillende condities. In de leeftijdscategorie jongere lezers waren 73 proefpersonen student, en 36 proefpersonen niet student. Bij de oudere lezers was niemand student.

Oudere lezers lezen vaker dagelijks de krant dan jongere lezers. Tabel 2 laat dit verschil in leesfrequentie zien.

Tabel 2

Leesfrequentie jongere en oudere lezers

	Niet dagelijks	Dagelijks
Jongere lezer	70	39
Oudere lezer	44	63

63 van de oudere lezers geven aan dagelijks de krant te lezen, terwijl dit aantal bij de jongere lezers op 39 ligt. De krant wordt door de oudere lezers vaker dagelijks gelezen dan bij de jongere lezers ($\chi^2=11.56$, $p(1)=.001$).

Ook bleek er een verschil in leeswijze van de krantenartikelen tussen de jongere en oudere lezers. In tabel 3 zijn deze verschillen te vinden.

Tabel 3

Leeswijze jongere en oudere lezers

	Minder grondig gelezen	Grondig gelezen
Jongere lezer	58	51
Oudere lezer	35	72

58 jongere lezers gaven aan de tekst minder grondig te hebben gelezen. Dit in tegenstelling tot 35 oudere lezers die aan hebben gegeven de tekst het minst grondig gelezen te hebben. 51 jongere lezers en 72 oudere lezers lazen de tekst grondig ($\chi^2=9.26$, $p(1)=.002$).

3.3 Afname

De vragenlijsten zijn in een zo rustig mogelijke omgeving afgenomen op verschillende locaties (thuis/werk/bibliotheek etc.). Op het voorblad van de vragenlijst stond een uitgebreide instructie. Er is niets gezegd over het doel van het onderzoek. De onderzoeker was aanwezig wanneer de vragenlijst werd ingevuld. Na afloop werd de vragenlijst gecontroleerd op mogelijk ontbrekende vragen. Het invullen van de vragenlijst nam ongeveer tien minuten in beslag.

3.4 Verwerking gegevens

In SPSS zijn de gegevens uit de vragenlijsten ingevoerd. Met behulp van herhaalde metingen ANOVA is het effect van perspectief op tekstwaardering, mogelijkheid tot identificatie en rapportcijfer getoetst bij jongere en oudere lezers. Aanvankelijk zijn alle factoren meegenomen in de analyse, maar leeswijze, sekse, opleidingsniveau en het dagelijks lezen van de krant leverden niets op. Om die reden is er getoetst met de volgende variabelen: perspectief, leeftijd en volgorde.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek uiteengezet. Aan de hand van de tabellen worden de hoofdeffecten en significante verschillen getoond die zijn gevonden op de afhankelijke variabelen. Eerst komen de resultaten van tekstwaardering aan bod, daarna de resultaten van identificatie en als laatste worden de resultaten van de rapportcijfers besproken.

4.1 Resultaten tekstwaardering

De effecten van perspectief op aantrekkelijkheid, informatiewaarde en afstand tussen lezer en schrijver worden hieronder besproken. In tabel 2 zijn de gemiddelde scores en standaarddeviaties weergegeven voor het deelconstruct *aantrekkelijkheid*.

Tabel 2

Gemiddelde scores (SD) op Aantrekkelijkheid

	Perspectief		
	Personagetekst	Tekstinterferentie	Vertellerstekst
Jongere lezer	4.43 (0.15)	4.23 (0.15)	3.87 (0.14)
Oudere lezer	4.66 (0.15)	4.45 (0.15)	4.25 (0.15)

Voor het deelconstruct *aantrekkelijkheid* is er een hoofdeffect van perspectief gevonden ($F(2, 204)=5.67$, $p=.004$, $\eta=.053$). De post-hoc analyse liet zien dat de verschillen zijn toe te schrijven aan de personagetekst en vertellerstekst ($p=.003$). De proefpersonen gaven de personagetekst gemiddeld een half punt hoger dan de vertellerstekst. Zij vonden de personagetekst het aantrekkelijkst.

De resultaten voor het deelconstruct *informatiewaarde* zijn te vinden in tabel 3.

Tabel 3

Gemiddelde scores (SD) op Informatiewaarde, afhankelijk van Leeftijd

	Perspectief		
	Personagetekst	Tekstinterferentie	Vertellerstekst
Jongere lezer	4.54 (0.16)	3.81 (0.15)	4.06 (0.15)
Oudere lezer	4.81 (0.15)	4.68 (0.15)	4.57 (0.16)

Voor het deelconstruct *informatiewaarde* is er een hoofdeffect van perspectief gevonden ($F(2, 204)=3.51$, $p=.032$, $\eta=.033$). Daarnaast was er een interactie-effect gevonden tussen leeftijdscategorie en perspectief ($F(3, 204)=8.01$, $p<.001$, $\eta=.105$). De verschillen in leeftijd lieten een andere score zien voor de informatiewaarde van de drie perspectieven. Zowel jongere als oudere lezers vonden dat de personagetekst de grootste

informatiewaarde heeft. De oudere lezers waren van mening dat de informatiewaarde het laagst was bij de vertellerstekst, terwijl de jongere lezers de informatiewaarde het laagst vonden bij de tekst met tekstinterferentie.

In tabel 4 zijn de gemiddelde scores en standaarddeviaties weergegeven voor het deelconstruct *afstand*.

Tabel 4

Gemiddelde scores (SD) op Afstand

	Perspectief		
	Personagetekst	Tekstinterferentie	Vertellerstekst
Jongere lezer	5.15 (0.14)	5.01 (0.14)	4.78 (0.13)
Oudere lezer	5.25 (0.14)	5.27 (0.14)	4.85 (0.14)

Voor het deelconstruct *afstand* was er een hoofdeffect van perspectief ($F(2, 204)=4.95$, $p=.008$, $\eta=.046$). De proefpersonen vonden de afstand kleiner bij de personagetekst dan bij de vertellerstekst ($p=.017$). Daarbij is er een verschil gevonden tussen vertellerstekst en tekstinterferentie. De proefpersonen vonden de afstand het grootst bij de vertellerstekst ($p=.026$).

4.2 Resultaten identificatie

Er is gekeken naar de effecten van perspectief op de mogelijkheid tot identificatie. De verschillende perspectieven bleken geen effect te hebben op identificatie. Wel bleek dat het effect van perspectief op identificatie afhankelijk is van de leeftijdscategorieën. De resultaten voor het deelconstruct *aandacht* zijn te vinden in tabel 5.

Tabel 5

Gemiddelde score (SD) op Aandacht, afhankelijk van Leeftijd en Perspectief

	Perspectief		
	Personagetekst	Tekstinterferentie	Vertellerstekst
Jongere lezer	4.17 (0.15)	4.16 (0.15)	4.27 (0.15)
Oudere lezer	4.90 (0.15)	4.69 (0.15)	4.45 (0.15)

In het hoofdconstruct identificatie was er een interactie-effect gevonden op het deelconstruct aandacht. Dit was een interactie-effect tussen leeftijdscategorie en perspectief ($F(3, 204)=5.99$, $p=.001$, $\eta=.081$). Oudere lezers zeiden hun aandacht het best vast te houden bij personagetekst, en het minst goed bij de vertellerstekst. Jongere lezers zeiden hun aandacht het best vast te houden bij vertellerstekst, en het minst goed bij tekstinterferentie.

4.2 Resultaten rapportcijfer

De resultaten voor de rapportcijfers die toegekend zijn aan de drie verschillende perspectieven zijn te vinden in tabel 6.

Tabel 6

Gemiddelde score (SD) op Rapportcijfer, afhankelijk van Leeftijd en Perspectief

	Perspectief		
	Personagetekst	Tekstinterferentie	Vertellerstekst
Jongere lezer	6.34 (0.18)	5.96 (0.17)	5.73 (0.17)
Oudere lezer	6,76 (0.17)	6,44 (0.17)	6.48 (0.18)

Er is een hoofdeffect van perspectief op hoogte van het rapportcijfer gevonden ($F(3, 194)=3.74$, $p=0.026$, $\eta=.037$). Daarbij was er een interactie-effect van perspectief en leeftijd op hoogte van rapportcijfer van de tekst ($F=5,34$, $p(3)=.001$, $\eta=.076$). Jongere lezers gaven vertellerstekst het laagste cijfer, terwijl oudere lezers de tekstinterferentie het laagst beoordeelden. Beide groepen gaven de personagetekst het hoogste cijfer.

5. Conclusie

In dit hoofdstuk worden de voornaamste bevindingen uit dit onderzoek besproken. Hierin stond de volgende vraag centraal: *Welke invloed heeft het gekozen perspectief van een journalist in krantenartikelen op tekstwaardering en de mogelijkheid tot identificatie bij oudere en jongere lezers?*

Er was in de bestaande literatuur niet veel duidelijk over de invloed van perspectief op tekstwaardering en mogelijkheid tot identificatie. Over de rol die leeftijd hierin speelt was weinig bekend. De belangrijkste resultaten uit dit onderzoek worden hieronder samengevat.

Er kunnen een aantal conclusies worden getrokken over de rol die de perspectieven hebben gespeeld op tekstwaardering en identificatie. Zowel de jongere als de oudere lezers vinden de personagetekst het aantrekkelijkst. De vertellerstekst is door beide groepen het minst aantrekkelijk bevonden. Zij voelden de grootste afstand tussen schrijver en lezer bij de vertellerstekst. Deze afstand was het kleinst bij de personagetekst.

Een groot deel van deze bevindingen komt overeen met de reeds bestaande literatuur. Uit dit onderzoek is gebleken dat personagetekst het hoogst scoort op aantrekkelijkheid, en uit onderzoek van Kussendrager & van der Lugt (2002) is gebleken dat citaten een bericht aantrekkelijker maken omdat ze een onderbreking zijn. Daarnaast zorgt de directe rede volgens Sanders (1994) voor dramatisering en verlevendiging van het artikel. De proefpersonen vonden de personagetekst minder afstandelijk dan de vertellerstekst. Dit komt overeen met de onderzoeken van onder andere Sanders en Redeker (1993) en Sanders (1994). Zij kwamen tot de conclusie dat wanneer uitingen worden weergegeven als een direct citaat, er betrokkenheid wordt gecreëerd. Dit omdat de journalist impliceert daadwerkelijk met de betreffende persoon gesproken te hebben. Over het algemeen kan er in dit onderzoek geconcludeerd worden dat de personagetekst het hoogst scoort. De vertellerstekst krijgt in veel gevallen de laagste waardering.

Er zijn verschillen gevonden tussen jongere en oudere lezers. Beide groepen zijn van mening dat de personagetekst de grootste informatiewaarde heeft. De oudere lezers vonden de informatiewaarde het laagst bij de vertellerstekst, terwijl de jongere lezers de informatiewaarde het laagst vonden bij de tekst met tekstinterferentie. Uit de aandacht van de lezer voor de tekst bleek een verrassend resultaat bij de jongere lezers. Jongere lezers gaven aan hun aandacht juist het best vast te houden bij vertellerstekst, en het minst goed bij tekstinterferentie. De oudere lezers zeiden hun aandacht het best vast te houden bij personagetekst, en het minst goed bij de vertellerstekst.

Uit onderzoek van Costera Meijers kwam naar voren dat informatie pas goed door komt bij jongeren als het in een jasje zit van een persoonlijke ervaring zit. Dit komt overeen met de resultaten dat de jongere lezers van mening zijn dat de personagetekst de grootste informatiewaarde heeft. In dit geval geldt dat niet alleen voor de jongere lezers, ook de oudere lezers lezen graag persoonlijke ervaringen in krantenberichten. Het gegeven dat oudere lezers de aandacht het beste vast te kunnen houden bij de personagetekst sluit hierop aan. Opvallend is dat jongere lezers aangeven de aandacht het beste vast te houden bij de vertellerstekst.

Nadat de proefpersonen de teksten hadden gelezen werd hen gevraagd de teksten een cijfer toe te kennen. De personagetekst kreeg zowel van de oudere als jongere lezers het hoogste cijfer. Jongere lezers beoordeelden vertellersperspectief het laagst, terwijl oudere lezers het laagste cijfer gaven aan tekstinterferentie.

Het gegeven dat jongere lezers de personagetekst het hoogste cijfer geven en de vertellersperspectief het laagst, sluit aan op het onderzoek van Costera Meijer naar de nieuwsbehoefte van jongere lezers. Deze generatie zou om een verlevendiging en personalisering van het nieuws vragen. Ook hier blijkt dat de oudere lezers hier niet in verschillen.

6. Discussie

In dit laatste hoofdstuk wordt teruggeblikt op het onderzoek naar perspectief in journalistieke berichtgeving. Er wordt kritisch gekeken naar de opbouw van het onderzoek en de werkwijze. Daarbij worden er aanbevelingen gedaan voor mogelijk vervolgonderzoek.

Ten eerste wordt er gekeken naar de operationalisering van het onderzoek. Bij dit onderzoek kunnen enkele kanttekeningen worden geplaatst. Het onderzoek bestond slechts uit twee krantenartikelen. Om te kunnen generaliseren zullen er meerdere krantenberichten gebruikt moeten worden. Daarbij moet in dit onderzoek in ogenschouw worden genomen dat de onderwerpen van de tekst een rol gespeeld kunnen hebben. Er is bewust gekozen voor krantenartikelen die een nieuwsgebeurtenis vertellen. Het artikel over de brand in het kantoor in Rhenen zou in minder mate emoties opgewekt kunnen hebben dan de tekst over het dodelijke ongeluk. Het zou kunnen zijn dat er andere resultaten waren gevonden wanneer er was gekozen voor twee krantenartikelen die evenveel emoties oproepen. Daarnaast speelt het feit dat de krantenberichten in meerdere kranten hebben bestaan. De mogelijke invloed hiervan op de resultaten is onduidelijk.

De afhankelijke variabelen zijn aan de hand van positieve en negatieve stellingen bevraagd en werden ingevuld volgens een 7-punts Likertschaal helemaal mee oneens/helemaal mee eens. Tekstwaardering had een goede betrouwbaarheidsscore op de deelconstructen; aantrekkelijkheid, informatiewaarde en afstand tussen schrijver en lezer. Het deelconstruct geloofwaardigheid had een lage betrouwbaarheid. De stelling: het krantenartikel geeft de werkelijkheid gekleurd weer/ het krantenartikel is objectief, heeft hier waarschijnlijk voor de mogelijke verwarring gezorgd. De proefpersonen kunnen het woord 'gekleurd' bijvoorbeeld opgevat hebben als 'levendig'.

Een andere beperking van het huidige onderzoek is dat het grotendeels heeft gekeken naar effecten bij jongere lezers met een hogere opleiding. Het onderzoek zou herhaald moeten worden bij een representatieve steekproef van de populatie om de generalisatie naar de complete bevolking te bevestigen. Er kan hierbij meer aandacht worden gevestigd op de lager en middelbaar opgeleiden onder de jongere lezers.

In vervolgonderzoek kan er gekeken worden of er significante verschillen te vinden zijn wanneer er gebruik gemaakt wordt van een ander soort communicatiemiddel dan de krant. Er kan gedacht worden aan advertenties of nieuws dat op online websites wordt geschreven. Daarnaast kunnen andere stijlmiddelen onderzocht worden zoals het gebruik van vox po's en nano-narratieven. Deze stijlmiddelen zouden vergeleken kunnen worden met de gebruikte perspectieven in dit onderzoek, om er volgens achter te komen wat deze stijlmiddelen doen met tekstwaardering en identificatie.

De mate van manipulatie kan van invloed zijn geweest op de resultaten. Omdat de krantenberichten relatief kort zijn konden er op enkele plekken manipulaties toegepast worden. In vervolgonderzoek kunnen de manipulaties van perspectief extremer toegepast worden.

Er is in dit onderzoek gebruikt gemaakt van kwantitatief onderzoek, maar een methode die tevens gebruikt kan worden ter uitbreiding van de informatie is kwalitatief onderzoek.

7. Literatuur

Bal, M. (1980). *De theorie van vertellen en verhalen. Inleiding in de narratologie*. Tweede druk. Muilenberg: Cuitinho.

Cohen, J. en Tal-Or, N. (2008). *Understanding audience involvement: Conceptualizing and manipulating identification and transportation*. Paper presented at the Annual Conference of the International Communication Association, Montreal, Canada.

Costera Meijer, I. (2007). *Nieuws voor de communicatiegeneratie*. In: N. Drok (Ed.) (2007). *De toekomst van de journalistiek*. Amsterdam: Uitgeverij Boom, 131 - 143.

Green, M. C. en Brock, T. C. (2000). *The role of transportation in the persuasiveness of public narratives*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(5), 701-721.

Kussendrager, N. & Lugt, D. van der, (2002). *Basisboek Journalistiek: Achtergronden, genres, vaardigheden*. Groningen/Houten: Wolters - Noordhoff.

Lok, A. (2009). *Recht van spreken. Perspectief in veertien journalistieke teksten uit een juridische context uit 1950 en 2002*. Ongepubliceerde MA thesis. VU Universiteit Amsterdam

Pieren, C. (2009). *Betrokkenheid in journalistieke teksten: Een vergelijking tussen artikelen van toen en nu*. Ongepubliceerde MA thesis. VU Universiteit Amsterdam.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling. [RMO] (2003). *Medialogica. Over het krachtenveld tussen burgers, media en politiek*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.

Ruiter, F. & Smulders, W. (1996). *Literatuur en moderniteit in Nederland 1840-1990*. Amsterdam: De Arbeiderspers.

Sanders, J. & Redeker, G. (1993). Linguistic perspective in short news stories. *Poetics*, 22, 69 - 87.

Sanders, J. M. (1994). *Perspective in narrative discourse*. PhD dissertation, Tilburg University.

Slater, M. D. & Rouner, D. (2002). *Entertainment-education and elaboration likelihood: Understanding the processing of narrative persuasion*. *Communication Theory*, 12(2), 173-191.

Smulders W. e.a.(2006), *Werkboek epiek en dramatiek*. Interne publicatie. Departement Nederlands, Universiteit Utrecht.

Vis, K. (2011). *Subjectivity in news discourse: A corpus linguistic analysis of infomalization*. Oisterwijk: Uitgeverij BOXPress

Bijlage

Bijlage 3